

KONIK (64) *sb m*

o jasne.

sg *N* konik (28). ◇ *G* konika (3) koniku (2) [*w znac.* 3]. ◇ *A* konika (11), konik (1) [*w znac.* 3]. ◇ *I* koniki(e)m (1). ◇ *L* koniku (8). ◇ *pl* [*N* koniki.] ◇ *G* koników (3); -ów (1), -(o)w (2). ◇ *A* koniki (7).
Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.; poza tym XIX w. w innym znaczeniu.

1. *Dem. od „koń” ‘zwierzę domowe służące jako siła pociągowa lub pod wierzch’ lub młody koń, źrebak; często hipokor.; equulus Mymer¹, Calep, Cn; equuleus Cn (36) : Mymer¹ 26v; RejWiz 57; UstPraw B2v; Iako s swinie koniká vczynić. RejFig Bbv, Bb2; RejZwierz 107v, 116; Poiedźmyż tak do domu/ bądź Zaiączku w lefie/ Przeftániemy na Gałce/ á konik ná wrzefie. BielSat C4v; Każá nędznemu kmiotkowi ná iáką robothę/ á on wołku ábo koniká náleść nie może RejZwierz 80v, 24v; Calep 370a.*

W połączeniach szeregowych (5): To fie iuz ciągn iáko Lis/ myły dobry Pánie/ Poki worká/ kożufká/ y koniká sftanie. RejZwierz 102; RejZwierz 31, 101v; Więc też zá nią Gołpodarz wlecze fie y łługá: Odbieżawfzy konikow/ y wołkow y pługá. KlonWor 48, 78.

Przysłowie: Gdy zna kęs łaski pańskiej wżytko iuz za nicz ma Ano fnadz ten wygrawa kto w tym mądrze goli Bo tą na pftрым koniku iezdzi po fwey woli (marg) Pańska łaska na pftrem koniku (-) RejJóz H.

Zwroty: »na koniku biegać (a. (przy)bieżeć« [szyk zmienny] (4): LibMal 1546/110v; Błázen w ten czás przybieży/ ná kęym Koniku RejFig Dd8; RejZwierz 102v; zeználiby fámi [...]/ iż dáleko oni lepřzych/ poćiwfzych/ y wefelfzych krotofil wżywáią/ niżli ow co ná vpfthrzonym koniku po polu biega RejZwierz 144v.

»osadnić konika« (1): A kogo możefz rátuj czyrn możefz/ [...] á nie żáluy dla niego ofádnić koniká fwego RejZwierz 35v.

»na konika wsieść; konika osieść« [szyk zmienny] (2; 1): RejFig Bb2; niewádzi mu też [...] náuczyć fie y koniká ofieść/ y iáko łobie ná nim poigráć/ á iákoby gi theż czáfu potrzeby obroćić. RejZwierz 15, 113.

Wyrażenie: »młody konik« = equus tener, hinnulus Mącz (2): Equus tener, Młody konik cui vetulus opponitur Mącz 448c, 156b.

Zestawienie: »konik turecki« (2): RejFig Bbv; Stąd do dołkonáłości złodzieyfkiey przychodzą: Aż potym y koniki Tureckie wywodzą. KlonWor 41.

Szeregi: »konik i inochodnik« (1): chcefzli z niey [swini] koniká/ Tureckiego vczynić/ y inochodniká. Wliádzże ná nię RejFig Bbv.

»konik, woźnik« (2): Toć ieft godność y biegłość tych pięknych konikow/ Wyśmienitych y rzádných cífáwych woźnikow. CzahTr L3, L2.

»konik i zbroiczka« (1): Tákże też roftropny człowiek Ricerfki gdy czúie postrách o trwogach iákich ábo o niepokoju iákim/ o wneth łobie koniká wyprawuie y zbroiczkę chędoży RejZwierz 134.

»konik to jest zrzebiátko« (1): Hinnulus, Młody yelonek. [...] Item młody konik/ to yeft zrzebiátko y tym rowne. Mącz 156b.

Przen: Członek męski (1) : Bábá nań rzyć wypięłá/ otoż tám małz ćwiká/ Możefz Káczek nágonić/ iedno miey Koniká. RejFig Cc2.

a. *Kucyk, gatunek karłowatych koni; musimon Mącz, Cn; equus musimon, musmor Cn (1) : Musimon, Niewyáki rodzaj małych koników. Mącz 238d.*

b. *Zabawka dziecinna imitująca kształt konia (1) : Wyęcey mu myśl o koniku/ ná ktoremby wczyniwłfy go łobye z łafki/ obyezdzał á toczył/ niź kyedy o łáćinye álbo lekcyi GliczKsiąż I5v.*

2. *zool. Locusta viridissima L.; pasikonik lub Stenobothrus sp., dołczan (Rost); owad skaczący z rzędu szarańczaków (Saltatoria), z rodziny pasikoników (Acridoidea), wydający charakterystyczne dźwięki (cykanie) przez pocieranie przednich skrzydeł, też gatunek szarańczy; locusta Murm, Mymer¹, BartBydg, Calep; cicada Murm, BartBydg, Cn; saltatricula Mącz; aethaliones Calep; acheta, tettigonia Cn (13) : Locusta animal parvum infirmis alis, quod de terra consurgens altius non valet evolare. Eyn hewłchrek Konik. Murm 97, 97; Mymer¹ 28; BartBydg 83b; Aethaliones – Konik, świerczek. Calep 38a, 611a; Acridophagi łwe też źniwo máią/ Kiedy łzáráńctą [!] po wiátru łápáią. Ná płtre koniki co lecą z Afryki Stáwiáią wniki. KlonFlis C.*

W porównaniu (1): Ták łye vmykam/ ták łye kriję po łwiećie/ Iáko konik/ czuiąc chrzęłt blifkich nóg lećie. KochPs 169.

Zestawienia: »łączny konik« (1): Saltatricula, diminutivum a Saltatrix, Trawny álbo łączny konik. Mącz 365d.

»konik polny« (1): Ieden człowiek vbogi był/ Ien koniki polne łowił. A łiedząc ták w łwoiey kuczý/ Owa łie mu łwierczyk zoczy BierEz F2v.

»trawny konik« (1): Mącz 365d cf »łączny konik«.

»konik ziemny« (2): Cicada animal in arboribus rorem lambens, et pectore fistuloso vocem emittens, eyn heummöcklin ader hewłchreck. Konyk żyemny co łpyewa. Murm 98; BartBydg 27b.

Szereg: »koniki albo szarańcza« (1): przeto Pan Bog drugą plagę przepuścił ná zyemię Egipłką/ to iełt/ koniki álbo łzáráńctą BielKron 29v.

3. *bot. Trifolium L.; koniczyna, roślina z rodziny motylkowatych (Papilionaceae) o liściach trójdzielnych; trifolium Mącz, Calep, Cn; symmonianum (a. simonianum) symmoniacum trifolium Mącz, Cn; mensiflora, trifolium acutum Cn (13) : KONIK iełth ziołko połpolite/ iełth rżeczono Połacinie Trifolium To iełt wetrzy łifty rołtące. FalZioł I 147c, +5a, I 126d, 147b, 147v źp; Symmonianum vel Symmoniacum trifolium, Niewyáki rodzaj koniku trawy zwłáłzczá w łákách rołtácey niektorzy máyą zá to ziele które łiedm' czásów [!] zową. Mącz 436c, 133c, 465a; Calep 1086a.*

Zestawienia: »konik domowy, mniejszy« = Trifolium pratense L. (Rost); koniczyna łąkowa (czerwona) [szyk 2 :1] (2 :1): Też Konik więłtzy y mnieyłzi bolenie mołzen y macice vłmierza FalZioł I 147d, I 147c [2 r.].

»konik większy, polny albo leśny« = Trifolium repens L.; koniczyna biała (2 : 1): Serapio piłze dwoiaki Konik być/ ieden domowy drugi polny albo leśny FalZioł I 147c, I 147c, d.

4. *bot. Medicago sativa (Rost); lucerna, siewna bylina z rodziny motylkowatych (Papilionaceae) (1) : Medica, Niewyákie ziele konie dobrze tuczące/ Konik. Mącz 212c.*

5. [*Narzędzie tortur*: Te fą prawdziwe plagi vmyłłow [...] / z ktoremi niechćiey zrownác Konikow onych / łkrzypic / y hakow. *LipsPiotr* 131; Koniki / żelázá álbo miedziáne naczýnia dęte / ná ktore złoczyńce wádźiwłzy po vlicách wodzą / á wewnątrz węgle ktore kát miechem rozdyma. *LipsPiotr* 132.]

6. [*Zestawienie w funkcji nazwy zoologicznej*: »konik morski« = *Hippocampus hippocampus* (L.); *pławikonik*, ryba morska z rodziny igliczniowatych (*Syngnathidae*), żyje w Morzu Śródziemnym: Konik morłki / *Equulus Marinus*, *Hipocampus*. *Walfer Róśzle* / *Seeróśzle*. *SienHerb*) K2#.]

7. *n-pers* (1) :

Zestawienie (1): Iakom ya wszyala robothlivego jacuba Conyka skosznyna [...] wszwem leszye. *ZapWar* 1525 nr 2319.

Synonimy: 2. *kobyłka*, *szarańcza*, *świerczek*, *świerczyk*; 3. *narduszek*.

Cf **KONIĄTKO, KONICZ, KONICZEK, [KONIKOWIE]**

ZCh